

مولفه‌های قدرت نرم اقتصادی در اندیشه دفاعی مقام معظم رهبری (مدظله العالی)

غلامرضا منتظری^۱، یدالله سپهری^۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۷/۱۹

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۳/۰۳

چکیده:

ظهور انقلاب اسلامی در منطقه خاورمیانه توانست زمینه‌ساز حکومتی جدید و انقلابی را در دنیا پدیدار سازد که ظلم و استبداد استکبار جهانی را آشکار ساخت. کشور ایران اسلامی از لحاظ ژئوپلیتیکی و اقتصادی در منطقه خاورمیانه از اهمیت زیادی برخوردار است و این مهم، کشورهای غربی و به‌ویژه آمریکا را وادار ساخته که برای حفظ منافع خود در منطقه خاورمیانه، از هیچ توطئه‌ای روگردان نباشند. بر این اساس، با تحمیل فشارها و تحریم‌های اقتصادی، تلاش نمودند تا بتوانند به اهداف خود در تضعیف جایگاه جمهوری اسلامی ایران در دنیا و حتی داخل کشور برسند. لذا با توجه به اهمیت موضوع، رهبر معظم انقلاب به‌منظور آگاهی‌سازی خبرگان و مردم عادی، مباحث اقتصادی را در شعار سال مطرح نمودند و به‌طور خاص دفاع اقتصادی را سرلوحه کار مسئولین نظام قرار دادند. هدف از این مقاله بررسی ابعاد قدرت نرم دفاع اقتصادی از دیدگاه اسلام و در اندیشه دفاعی امام خامنه‌ای (مدظله العالی) می‌باشد. در اندیشه مقام معظم رهبری، جنگ اقتصادی، هم نوعی جنگ سخت و نرم محسوب می‌شود که ملت ایران را از لحاظ مسائل اقتصادی در تنگنا قرار می‌دهد و مسئولان کشور باید در مقابل فشارهای دشمن، تحریم‌ها و مواردی مشابه، مقاومت مدبرانه‌ای داشته باشند تا ایران اسلامی از این برهه به سلامت عبور نماید.

واژگان اصلی: اقتصاد، اندیشه دفاعی، تحریم‌های اقتصادی و مولفه‌های قدرت نرم.

۱. عضو هیأت علمی گروه معارف اسلامی دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان، گرگان، ایران (نویسنده مسئول)
ghmontazeri1401@gmail.com

۲. عضو هیأت علمی گروه معارف اسلامی دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان، گرگان، ایران

مقدمه

از زمان صدر اسلام، به دلایل عبور از فتنه‌های دشمنان اسلام و مبارزه با استکبار و آزادی‌خواهی، دفاع از حکومت اسلامی به‌عنوان یک الزام محسوب می‌گردید و در آموزه‌های پیامبر (ص) نیز از آن به عنوان یک حقیقت ادراک‌ناپذیر یاد شده است. ظلم و تعدی، دنیاطلبی و رذائل اخلاقی از دیگر فتنه‌های دنیاطلبان می‌باشد که به صاحبان قدرت اجازه هر گونه دست‌درازی به جامعه مسلمین را داده است، لذا بنا بر دستور مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، در تقابل با این ظلم در برابر مستضعفین، باید به جهاد برخاست (امام خامنه‌ای، ۱۳۹۰: ۲۹). جهاد در مقابله با انواع دشمنی‌های آشکار و نهان که از صدر اسلام تا به امروز بر امت اسلامی وارد شده است، هیچ‌گاه مورد قبول مستکبرین از بنی‌قریش تا اشرافی‌گری دولت‌های استعمار انگلیس و آمریکا در دهه‌های اخیر نبوده است.

از مصادیق و نمونه‌های تهدیدهای دشمنان انقلاب اسلامی در دهه‌های اخیر می‌توان به جنگ تحمیلی رژیم بعث عراق علیه ایران، تحریم‌های متعدد اقتصادی، علمی و سیاسی، حمایت و تقویت منافقین و گروهک‌های ضدانقلاب و هجمه‌ی همه‌جانبه‌ی فرهنگی با هدف متزلزل نمودن بنیادهای اعتقادی امت اسلامی؛ نشان از حقانیت گفتمان انقلاب اسلامی و همسویی آن با جوهره‌ی اسلام ناب پیامبر (ص) می‌باشد.

مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) در طی این دوران، همواره بر لزوم دفاع حکومت اسلامی تأکید ورزیده‌اند: «ما باید قدرت خود را زیاد کنیم، و آلا هرگونه عقب‌نشینی در مقابل قدرت متکبر و زورگو، یک‌طرفه و تشویق به تعرض و تجاوز بیشتر خواهد بود» (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۸۲/۵/۱۵).

جبهه معاندین جمهوری اسلامی ایران با حمایت همه‌جانبه آمریکا، در تلاش بوده و هستند تا با ایجاد جنگ‌های نیابتی، فرهنگی و اقتصادی به جمهوری اسلامی ایران ضربه بزنند و نکته قابل توجه در این مقوله آن است که تمرکز بیشتر آن‌ها پیرامون جنگ و دفاع اقتصادی می‌باشد. از نظر اسلام، اقتصاد اسلامی با وجود اقتصاد سالم قابل تأمین است و می‌خواهد که مسلمانان بدون هیچ‌گونه نیامندی اقتصادی بر غیرمسلمانان تسلط و نفوذ داشته باشند. مباحث قرآن و اقتصاد دارای مباحث گسترده‌ای است و در حدود ۹۰۰ آیه اقتصادی در قرآن وجود دارد. در مکتب اسلام اهداف اقتصادی شامل عدالت اقتصادی و اجتماعی، قدرت اقتصادی، رشد اقتصادی و استقلال می‌باشد. وابستگی سیاسی بسیاری از کشورهای مسلمان، نتیجه‌ی مستقیم وابستگی اقتصادی آن‌هاست.

مبحث قدرت نرم در دفاع اقتصادی، زمانی معنا پیدا می‌کند که کشور تحت بحران‌های

اقتصادی از سوی دشمنان قرار گیرد. در این راستا به منظور کنترل و مدیریت هرچه بهتر تهدیدهای اقتصادی، راهکارهایی به منظور بازدارندگی، مقابله و توانمندسازی ارائه شده است. با توجه به این‌که انقلاب اسلامی ایران از ابتدا با تهدیدهای اقتصادی و اعمال تحریم به هر بهانه‌ای مواجه بوده است، لذا تأثیرگذاری این بحران‌های اقتصادی وارده بر سیاست اقتصادی کشور کمتر از قبل خود را نمود می‌سازد. از نکات برجسته در قدرت نرم دفاع اقتصادی می‌توان به هوشیاری مقام معظم رهبری (مدظله العالی) در مباحث اقتصادی اشاره نمود. ایشان به خوبی درک کرده بودند که دشمنان با شکست در سنگرهای اجتماعی و فرهنگی، در سیاست‌های خود تغییر رویه خواهند داد و بهترین مسیر برای وارد نمودن ضربه به نظام اسلامی را در زمینه‌های اقتصاد و بی‌ثباتی بازار و معیشت مردم می‌دانند. بر این اساس ایشان در اندیشه دفاعی خود، مقوله اقتصاد و دفاع اقتصادی را بسیار مهم دانسته و در شعارهای هر سال می‌توان این مهم را درک نمود.

مقام معظم رهبری (مدظله العالی)، نکاتی را برای سوق دادن مدیران کشور به سوی یک اقتصاد متکی به توان داخلی در راستای کاهش و قطع وابستگی‌های خارجی در سال‌های اخیر مطرح نموده‌اند. بر این اساس به منظور مبارزه با تحریم‌های دشمنان اسلامی و تحقق اقتصاد مقاومتی، ایمان به عنوان قوه محرکه و معدن انگیزه‌سازی انسان مورد توجه مسئولان قرار گیرد (شمس، آزادی نژاد و همتی، ۱۳۹۱: ۴-۱).

در سال ۱۳۹۲، مقام معظم رهبری (مدظله العالی) به‌دنبال خروج از تنگناهای ایجاد شده در قبال تحریم‌های اعمال شده بر جمهوری اسلامی ایران و مقابله با جنگ اقتصادی، سیاست‌های کلی قدرت نرم در دفاع اقتصادی با رویکرد اقتصاد مقاومتی را در قالب سندی ارائه نمودند: «الگوی علمی و بومی برآمده از فرهنگ انقلابی و اسلامی، عامل شکست و عقب‌نشینی دشمن در جنگ تحمیلی اقتصادی علیه ملت ایران خواهد شد، همچنین اقتصاد مقاومتی خواهد توانست در بحران‌های رو به افزایش جهانی، الگویی الهام‌بخش از نظام اقتصادی اسلام را عینیت بخشد و زمینه و فرصت مناسب را برای نقش‌آفرینی مردم و فعالان اقتصادی در تحقق حماسه اقتصادی فراهم کند» (ابلاغ سند سیاست‌های اقتصاد مقاومتی، ۱۳۹۲/۱۱/۲۹).

همچنین ایشان در پیشنهاد الگوی اسلامی - ایرانی یسرفت به این مقوله اشاره نمودند که بسیاری از برنامه‌های اجرایی، خاص یک کشور می‌باشد و قابل بهره‌برداری در کشوری دیگر با شرایط بومی، منطقه‌ای و زمانی و مکانی خاص نخواهد بود. لذا، با تکیه بر این الگو، می‌توان بیان

نمود که علی‌رغم در دسترس بودن الگوهای دفاعی اقتصادی سایر کشورها، باید ضمن تولید توان اقتصادی و بر اساس شرایط اسلامی و ایرانی نظام جمهوری اسلامی ایران، مولفه‌های مختلفی را برای دفاع همه‌جانبه اقتصادی بنا نمود. بر این اساس در این مقاله ضمن پرداختن به مقوله اقتصاد و دیپلماسی دفاع اقتصادی در اسلام، به تبیین مولفه‌های دفاع اقتصادی از دیدگاه مقام معظم رهبری^(مدظله العالی) خواهیم پرداخت.

پیشینه پژوهش:

شناسایی و درک ماهیت تهدیدهای اقتصادی و تبیین مولفه‌های قدرت نرم دفاع اقتصادی و ارائه راهکارهای مرتبط با آن نیازمند شناخت آگاهانه از تهدیدها، فرصت‌ها و طراحی مولفه‌های قدرت نرم دفاع اقتصادی می‌باشد. مطالعه و تحلیل نقاط استراتژیک و آسیب‌پذیر و اصلاحات ساختاری در نظام اقتصادی و مقاوم‌سازی مسیرهای ورودی، نوعی پیش‌نگری و بازدارندگی در مقابل تهدیدهای اقتصادی می‌باشد و در اندیشه دفاعی مقام معظم رهبری^(مدظله العالی)، از اهمیت بیشتری در مقایسه با برخورد نابهنگام با بحران‌های اقتصادی برخوردار است.

بر اساس اولویت‌بندی راهکارهای مقابله با تهدیدهای اقتصادی، استفاده از روش‌های کوتاه‌مدت در برنامه‌ها و طرح‌های اجرایی نهادهای کشور، گام نخست مقابله با تهدید خواهد بود. لذا، برنامه‌ریزی و استفاده از راهکارهای سطوح بالاتر به ترتیب می‌تواند در هر مرحله، کشور را به لحاظ ساختاری و نهادی در جهت مقاوم‌سازی، آسیب‌ناپذیرتر نماید. اگرچه اقتصاد ایران اسلامی بعد از انقلاب همواره با تحریم مواجه بوده و تا حدی نقاط آسیب‌پذیر خود را تقویت کرده است، اما تجربه اخیر تشدید تحریم‌ها نشان می‌دهد اقتصاد ایران نقاط آسیب‌پذیری دارد که با اصلاحات نهادی در سیاست‌های اقتصادی کشور و ثبات در تصمیم‌گیری‌ها می‌توان علاوه بر پیشگیری از بحران‌های اقتصادی، راهی برای مقابله با تهدیدهای اقتصادی ناشی از تحریم‌های اعمال شده پیدا نمود (حیدری و درخشان، ۱۳۹۴: ۱۳۵-۱۷۰).

اسفندیاری و دهقان (۱۳۹۵) در مقاله‌ای تحت عنوان «مولفه‌های اقتصاد مقاومتی از دیدگاه مقام معظم رهبری»، این پژوهش با تحلیل محتوای سخنان مقام رهبری، مولفه‌های اقتصادی را در زمینه اقتصاد مردمی، مبارزه با رکود اقتصادی مصرف‌زدگی، تنقیح قوانین و ایجاد حمایت برای نخبگان اقتصادی را به تصویر می‌کشد.

دستیابی به مولفه‌های قدرت نرم دفاع اقتصادی، در برابر تهدیدهای اقتصادی دشمن مستلزم تعریف، تبیین و طراحی متناسب آن با شرایط بومی است. بنابراین بر مبنای اقتضای کشور و شرایط خاص آن، تبیین تأثیر مولفه‌های مختلف قدرت نرم دفاع اقتصادی بر دفاع همه‌جانبه متناسب با شرایط زمانی و کانی خاص مورد نظر است. همچنین یکی از جنبه‌های مهم پایداری انقلاب اسلامی وجه اقتصادی آن است که در بیانات مقام معظم رهبری، تحلیلی خاص دارد. دفاع در برابر تهاجم اقتصادی دشمنان، مستلزم سامانه اقتصادی قوی و منعطفی با توان دفاع در مقابل تهدیدها و تهاجم‌های اقتصادی است که رهبر معظم انقلاب از آن به اقتصاد مقاومتی یاد کرده‌اند، بنابراین ضرورت بیان تأثیر مولفه‌های مختلف قدرت نرم دفاع اقتصادی بر دفاع همه‌جانبه، زمینه استفاده دشمن از این نقاط ضعف و عملی شدن جنگ اقتصادی را فراهم ساخته است (بختیاری، ۱۳۹۵: ۱۲۴-۹۴).

با توجه به تهدیدات بالقوه و بالفعلی که از ناحیه تحریم‌های ایالات متحده آمریکا و شرکای وی علیه زیرساخت‌های اقتصادی و امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران تحمیل می‌گردد، امنیت اقتصادی ایران ایجاب می‌کند برای دفاع و کاهش اثرات تحریم‌ها، همچنین شناسایی و بهره‌برداری از فرصت‌های جدید اقتصادی در شرایط تحریم از سیاست‌های مناسب استفاده کند. بر این اساس، سیاست‌های دیپلماسی دفاع اقتصادی می‌تواند با رویکرد فرصت‌ساز و پیشگام در جهت مقابله با تهدیدات به‌عنوان الگویی برای بهره‌برداری مسئولان اقتصادی باشد (حسینی و احمدی، ۱۴۰۰: ۶۹-۴۷).

بررسی محیط داخلی اقتصاد کشور حاکی از وجود آسیب‌هایی در عرصه عدالت اقتصادی است که ریشه در مسائل اساسی اقتصاد داشته و تأثیر آن‌ها در حوزه‌های عمومی، اجتماعی، تجاری و خانوار قادر است در جهت خواسته دشمنان، زمینه‌های ورود چالش به فضای اقتصادی کشور در مقوله عدالت اقتصادی را فراهم نماید. با وجود تلاش‌های مستمر مسئولان اقتصادی کشور به علت عدم وجود یک الگوی مدون شفاف برای مدیریت عدالت اقتصادی، همچنان آسیب‌هایی در عرصه عدالت اقتصادی وجود دارد که سبب شده تا شرایط برای ایجاد تهدیدات امنیت ملی وجود داشته باشد (سیف، شیخ و بهدادفر، ۱۳۹۸: ۲۲۸-۲۰۳).

جنگ نرم:

کشورهای تحت سلطه رویکردهای سیاست خارجی خود در کشورهای جهان سوم و تحت استعمار خود را در دو قالب جنگ سخت و جنگ نرم دنبال می‌کردند. بعد از شکست‌های متعدد در جنگ سخت (نظامی) و هزینه‌های هنگفت مالی که برای آن کشورها داشت؛ علی‌رغم این هزینه‌ها،

نتایج مطلوب دیگر حاصل نمی‌گشت. لذا، دولتمردان غربی و در رأس آنها آمریکا سعی نمودند تا سیاست خود را با اعمال جنگ نرم در قالب ایجاد تفرقه، فریب؛ تحریم، ارباب، ذهنیت‌سازی، تخریب و تغییر هویت فرهنگی، تغییر الگوهای رفتاری بدون هیچ منازعه فیزیکی و سختی بر این کشورها تحمیل نمایند. آنها با تسخیر باورها و ارزش‌ها، جبهه مقابل را به جبهه خودی تبدیل کردند (شریفی، ۱۳۸۹: ۲۶).

قدرت نرم از دیدگاه مقام معظم رهبری (مدظله العالی):

حضرت آیت‌الله خامنه‌ای از تحریف‌های اجزای قدرت نرم نظام اسلامی را، «مساوی دانستن آرمان‌گرایی با عدم عقلانیت» دانستند و خاطر نشان کردند: آرمان‌گرایی عین عقلانیت است زیرا اگر ملتی بدون آرمان شود، همانند وضعیت امروز جوامع غربی از درون تهی و پوچ خواهد شد. ایشان تأکید کردند: آنچه که موجب شوق به پیشرفت و حرکت در ملت‌ها می‌شود، آرمان‌ها هستند و هرچه این آرمان‌ها والاتر، مجرب‌تر و نورانی‌تر باشند، حرکت صحیح‌تر خواهد بود. رهبر انقلاب اسلامی به یکی دیگر از تحریف‌ها در خصوص اجزای قدرت نرم نظام اسلامی اشاره کردند و گفتند: یکی از عناصر قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران، «بی‌اعتمادی مطلق به قدرت‌های سلطه‌گر جهانی» است که امروز مظهر آن آمریکا است (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۹۵/۰۶/۲۸).

ایشان با اشاره به تأثیرگذاری گسترده‌ی فضای مجازی به عنوان یک قدرت نرم فوق‌العاده در عرصه‌های مختلف از جمله فرهنگ، سیاست، اقتصاد، سبک زندگی، ایمان، اعتقادات دینی و اخلاقیات، بر لزوم طراحی مناسب و دقیق برای حفظ حریم امنیت فکری و اخلاقی جامعه در این عرصه تأکید کردند و افزودند: لازمه‌ی حضور فعال و تأثیرگذار در فضای مجازی، «تمرکز در تصمیم‌گیری»، «جدیت در اجرا بدون از دست دادن زمان»، «هماهنگی میان دستگاه‌ها» و «پرهیز از موازی‌کاری و تعارض» است (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۹۵/۰۶/۲۸).

مولفه قدرت نرم در نظام اقتصادی

در نظام اقتصادی و سیاست‌های عملیاتی در سطح داخل و بین‌الملل، پرداختن به مقوله قدرت نرم، به‌عنوان یکی از ابزارهای رشد و تعالی یاد می‌شود. در عرصه‌های سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و ... کشوری می‌تواند از تحولات تحریمی در امان بماند که علاوه بر دارا بودن توانمندی در مواجهه با

مشکلات جنگ نرم بتواند از قدرت نرم سیاسی و اقتصادی خود نیز به بهترین حالت ممکن بهره‌مند شود. در واقع قدرت نرم به کشورها این قابلیت را می‌دهد که در راستای تحقق اهداف سیاسی و اقتصادی خود، در جذب و متقاعدسازی کشورها با حداقل هزینه در مقایسه با قدرت سخت، بر مشکلات اعمال شده در سطح بین‌الملل فائق آید (نای، ۲۰۰۴: ۱۱۲).

با توجه به تأثیر غیرقابل انکار مولفه‌های اقتصادی در افزایش قدرت نرم کشورها در سطح بین‌الملل، توسعه روابط تجاری با کشورهای برتر در زمینه اقتصادی از این منظر بسیار حیاتی و مطلوب می‌باشد، چراکه کشورهایی که در زمینه‌های اقتصادی تأثیرگذاری ویژه‌ای در نظم اقتصاد جهانی دارند، در افزایش قدرت نرم اقتصادی برای خود و شرکای سیاسی، فرهنگی و اقتصادی خود نیز متقابلاً تأثیرگذار خواهند بود.

اگرچه بسیاری از اندیشمندان قدرت نرم را در حوزه فرهنگی برمی‌شمارند، اما نای در کتاب آینده قدرت، پرداختن به مقوله قدرت اقتصادی را از مهم‌ترین ابزارها در حوزه سیاست قدرت نرم می‌داند (نای، ۱۳۹۰: ۱۳۶). از نظر نای، باورهای اقتصادی، زمینه متقاعدسازی کشورها را به‌منظور نقش و ارزش فرهنگ اقتصادی، سیاست‌ها و الگوهای اقتصادی تا حصول نتایج مطلوب برعهده دارد

اقتصاد از دیدگاه قرآن کریم:

از نظر اسلام، اقتصاد اسلامی با وجود اقتصاد سالم قابل تأمین است و می‌خواهد که مسلمانان بدون هیچ‌گونه نیامندی اقتصادی بر غیرمسلمانان تسلط و نفوذ داشته باشند. مباحث قرآن و اقتصاد دارای مباحث گسترده‌ای است و در حدود ۹۰۰ آیه اقتصادی در قرآن وجود دارد. در مکتب اسلام اهداف اقتصادی شامل عدالت اقتصادی و اجتماعی، قدرت اقتصادی، رشد اقتصادی و استقلال می‌باشد. وابستگی سیاسی بسیاری از کشورهای مسلمان، نتیجه‌ی مستقیم وابستگی اقتصادی آنهاست.

با توجه به آیات و روایات متعدد مشخص شده است که بین اقتصاد و ایمان رابطه‌ی مستقیم وجود دارد. از دیدگاه قرآن هر چه ایمان انسان افزوده شود در حقیقت میزان موفقیت او در حوزه اقتصاد نیز افزایش خواهد یافت. هر جا خداوند از ایمان و مومن سخن به میان می‌آورد در حقیقت جلوه دیگری از فواید اقتصاد مقاومتی را در برابر چشم مخاطبان قرار می‌نهند (دری نجف آبادی، ۱۳۷۴: ۵۵-۴۲).

دیپلماسی دفاع اقتصادی:

دیپلماسی دفاعی یکی از راه‌های کسب منافع و امنیت ملی محسوب می‌شود. این مفهوم به معنای کاربرد دیپلماسی در حوزه دفاع به‌منظور بالا بردن سطح تعاملات همکاری جویانه کشورها و جایگزین کردن ثبات به‌جای تنش است؛ بنابراین، دیپلماسی دفاعی یک رویکرد ثبات محور است که علاوه بر پیشبرد سیاست‌های کلان ملی، می‌تواند زمینه مناسبی برای مدیریت بحران و محیط امنیتی جدید به شمار رود (حسینی و احمدی، ۱۴۰۰: ۴۹-۵۵).

دیپلماسی دفاع اقتصادی کاربست و ترکیب سه عنصر دیپلماسی، دفاع و اقتصاد در ترکیبی واحد در راستای دفاع همه‌جانبه، دفاع اقتصادی و اقتصاد مقاومتی می‌باشد. مقوله‌ای که از وارد نمودن عنصر دفاع در دیپلماسی اقتصادی، دخالت دادن عنصر اقتصاد در دیپلماسی دفاعی، شکل جدیدی را تحت عنوان دیپلماسی دفاع اقتصادی به وجود می‌آورد. در واقع دیپلماسی دفاع اقتصادی هر کشور، به حلقه‌های دیپلماسی، دفاعی و اقتصادی آن کشور گره‌خورده است (همان، ۱۴۰۰: ۴۹-۵۵).

تأثیر تحریم‌های متعدد اقتصادی بر سازوکار و نهادهای اقتصادی کشور در کنار پیچیدگی روابط اقتصادی، سیاسی و امنیتی می‌تواند بسته به مقاومت بودن اقتصاد کشور، موجب شوک، اختلال، آسیب و بعضاً بحران گردد (سمیعی‌نسب، ۱۳۹۳). بنابراین، تقویت دیپلماسی دفاع اقتصادی مبتنی بر نگرشی جامع و فراگیر بر چگونگی تعامل در روابط خارجی و ارتقای توانمندی‌های اقتصاد داخلی ضرورتی آشکار است. این امر، به لحاظ ساختاری، نهادی، مدیریتی و برنامه‌ریزی و حمایت از فعالیت‌های اقتصادی کارساز در سطح ملی و کسب جایگاه تأثیرگذار در روابط دوجانبه و چندجانبه با طرف‌های خارجی در جهت فراهم ساختن زمینه‌های رشد و توسعه اقتصادی و کاهش اثرات مخرب جنگ اقتصادی علیه کشور حائز اهمیت است (حسینی و احمدی، ۱۴۰۰: ۵۰).

عدالت اقتصادی:

مفهوم عدالت اقتصادی زمانی کاربرد دارد که خواسته‌های متعارض در زمینه‌های اقتصادی وجود دارد و نیاز به اجرای عدالت مورد نظر طبق شریعت اسلامی احساس می‌شود. اصطلاح عدالت اقتصادی امکان سازگاری میان خواسته‌های متفاوت را فراهم ساخته و از سوی دیگر، سازگاری خواسته‌های متعارض اقتصادی بر اساس توافق عمومی و قراردادهای اجتماعی در حوزه اقتصادی را ممکن می‌سازد. بر اساس نگرش اسلامی مسأله عدالت اقتصادی در چهارچوب حقوق بایسته مربوط به افراد و اموال مطرح می‌شود و در جامعه اسلامی است برای تبیین قواعد و

معیارهای شریعت اسلام در زمینه عدالت اقتصادی، می‌توان علاوه بر رجوع به آیات و روایات از نظرات متفکران اسلامی نیز استفاده نمود.

در اندیشه دفاعی امام خامنه‌ای، عدالت اقتصادی به‌عنوان یکی از اهداف اقتصاد اسلامی به‌شمار می‌رود و در سیره ائمه نیز عدالت اقتصادی از جایگاه ارزشمندی در اقتصاد اسلامی برخوردار می‌باشد. تحقق عدالت اجتماعی و اقتصادی در جامعه زمانی صورت می‌پذیرد که روابط اجتماعی و اقتصادی بر اساس حق تنظیم شده و حقوق افراد جامعه براساس موازین الهی محقق گردد. بر این اساس مقام معظم رهبری در باب عدالت اقتصادی می‌فرماید: «بعضی‌ها می‌گفتند اسلام شیوهی خاصی در باب اقتصاد ندارد. هر شیوه‌ای که بتواند آرمان‌های اسلامی مثلاً عدالت را تأمین کند، اسلامی است؛ ولی عقیده‌ی ما این بود که نه، اسلام خطوطی معین کرده و شیوه‌هایی بنا نهاده و چارچوبی برای اقتصاد اسلامی درست کرده و این چارچوبی برای اقتصاد اسلامی درست کرده و این چارچوب باید تبعیت شود (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۷۸/۱۱/۰۴).

در واقع، عدالت اقتصادی وضعیتی را شامل می‌شود که هر یک از افراد جامعه به حق خود از ثروت و درآمدهای جامعه رسیده باشد. بر این اساس، وقتی می‌خواهیم به تبیین مفهوم عدالت اقتصادی به عنوان یک هدف پردازیم، کافی است حقوق مشروع مردم را در سهم‌بری آنان از ثروت‌ها و درآمدهای جامعه بیان کنیم (میرمعزی، ۱۳۷۸: ۱۱۲).

قدرت نرم اقتصادی در اندیشه دفاعی مقام معظم رهبری (مدظله العالی):

قدرت نرم در اندیشه دفاعی مقام معظم رهبری، در مباحث اقتصادی در سالیان اخیر خود را به‌صورت اقتصاد مقاومتی نمود کرد. براین اساس ایشان در تعریف اقتصاد مقاومتی فرمودند: اقتصاد مقاومتی به این معناست که ما یک اقتصاد داشته باشیم که هم از روند رو به رشد اقتصاد کشور حفاظت کند، هم آسیب‌پذیری‌اش کاهش پیدا کند. یعنی وضع اقتصادی کشور و نظام اقتصادی جوری باشد که در مقابل ترندهای دشمنان که همیشگی و به شکل‌های مختلف خواهد بود، کمتر آسیب ببیند و اختلال پیدا کند (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۹۱/۶/۲).

ایشان در تبیین قدرت نرم اقتصادی این‌گونه فرمودند: یک واقعیت این است که اگر کشور در مقابل فشارهای دشمن از جمله در مقابل همه تحریم‌ها و از این چیزها مقاومت مدبرانه بکند، نه فقط این حربه کند خواهد شد، بلکه در آینده هم امکان تکرار چنین چیزهایی دیگر وجود نخواهد داشت؛

چون این گذرگاه است، این یک برهه است؛ کشور از این برهه عبور خواهد کرد (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۹۱/۵/۳)

در جوامع کنونی که محور رشد و پیشرفت حرکت آن‌ها حول مسائل اقتصادی و صنعتی دور می‌زند، نقش اقتصاد در حفظ تعادل و پیشرفت جامعه، امری است که از نظر اندیشمندان و مدیران جامعه بسیار مهم و حائز اهمیت است. بنابراین عمده‌ترین مؤلفه‌های قدرت نرم اقتصادی بر مبنای اندیشه دفاعی مقام معظم رهبری (مدظله العالی) را می‌توان به شرح زیر خلاصه کرد:

خودباوری اقتصادی پشتکار را می‌توان دو عامل مهم در قطع وابستگی و تحقق استقلال صنعتی و اقتصادی قلمداد نمود. چون وقتی که خودباوری آمد، پشتکار را نیز با خود می‌آورد. قطع کامل وابستگی به بیگانگان پایه و اساس استقلال و عزت و شکوفایی کشور است. خودباختگی و مرگ استعدادهای خلاق از آفات بزرگ وابستگی است و تا وابستگی از بیگانگان قطع نشود، استعدادها و مغزها به کار نمی‌افتد.

وابستگی به قدرت‌های بزرگ، آفت رشد ملت‌ها، سرکوبی استعدادها و در نهایت عامل عقب نگه‌داشتند کشورهای جهان سوم است و از آثار مخرب وابستگی، خودباختگی و عدم اعتماد به نفس همه آحاد ملت می‌توان نام برد (بهداروند، ۱۳۸۴).

رهبر معظم انقلاب اسلامی همواره تأکید زیادی بر رشد و پیشرفت امت اسلامی داشته و همواره کارگزاران کشور را به اهتمام در این حوزه توصیه فرموده‌اند: «... من برنامه‌های استکبار جهانی علیه ملت ایران را در سه جمله خلاصه می‌کنم: اول، جنگ روانی؛ دوم، جنگ اقتصادی؛ و سوم، مقابله با پیشرفت و اقتدار علمی». در ادامه اشاره می‌فرمایند: «جنگ اقتصادی هم یکی دیگر است. می‌خواهند ملت ایران را از لحاظ مسائل اقتصادی در تنگنا قرار دهند. من عرض می‌کنم میدان برای تحرک اقتصادی ملت ایران باز است».

اقتصاد مقاومتی الگوی اقتصادی بومی-علمی در برابر جنگ نرم اقتصادی محسوب می‌شود که ناظر بر مجموعه فعالیت‌های مقوم اقتصاد کشور در شرایط پر تکانه و تلاطم بیرونی است. هرچند مضامین مستتر در این رویکرد در حالت کلی می‌توانند مقوم اقتصاد هر کشوری باشد، اما مسلماً در شرایط تحریم اقتصادی، ضرورت ویژه‌ای می‌یابند. اقتصاد مقاومتی متضمن پایداری کشور در مقابل تهدیدهای گوناگون بوده و مبتنی بر یک نظام دانش‌بنیان پویا متکی بر تولید داخلی و با برنامه محوری برای مقابله با تکانه‌ها و تحریم‌های بیرونی، است. در این رویکرد دو جنبه راهبردی اقتصاد

یعنی کاهش وابستگی، به ویژه برای کالاهای اساسی و استراتژیک و توسعه صادرات به طور همزمان مطرح هستند (حسینی و همکاران، ۱۳۹۶: ۳).

مولفه‌ها و ویژگی‌های الگوی دفاع اقتصادی در اندیشه دفاعی مقام معظم رهبری (مدظله العالی):

در خصوص قدرت نرم دفاع اقتصادی با رویکرد اقتصاد مقاومتی، صاحب‌نظران اقتصادی، الگوهای را به طور کامل ارائه نمودند که قابلیت انطباق با شرایط موجود و به منظور مقاوم‌سازی اقتصاد بود. مقام معظم رهبری (مدظله العالی) در خصوص مولفه‌ها و ویژگی‌های الگوی اقتصاد مقاومتی بیان می‌دارند: «من یک فهرست اجمالی از مؤلفه‌ها و ویژگی‌های الگوی اقتصاد مقاومتی را مطرح می‌کنم ... من ده ویژگی را یادداشت کرده‌ام که به شما عرض می‌کنم که این‌ها ویژگی‌های این سیاست‌های اقتصاد مقاومتی است که مطرح شده و در واقع مؤلفه‌های این مجموعه است. یکی مسئله‌ی ایجاد تحرک و پویایی در اقتصاد کشور و بهبود شاخص‌های کلان است؛ از قبیل رشد اقتصادی، از قبیل تولید ملی، از قبیل اشتغال، کاهش تورم، افزایش بهره‌وری، رفاه عمومی. در تأمین این سیاست‌ها، تحرکی در اقتصاد کشور و بهبودی در این شاخص‌ها در نظر گرفته شده؛ و از همه‌ی این شاخص‌ها مهم‌تر، شاخص کلیدی و مهم عدالت اجتماعی است» (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۹۲/۱۲/۲۰).

دفاع اقتصادی و عدالت اجتماعی

در فرهنگ علوم سیاسی از عدالت اجتماعی به‌عنوان عاملی یاد شده است که در آن با هر یک از افراد جامعه به گونه‌ای رفتار شود که مستحق آن است. به عبارت دیگر هر فرد بر اساس کار، امکانات فکری و ذهنی و جسمی بتواند از موقعیت‌های مناسب و نعمات برخوردار شود. همچنین عدالت اجتماعی یعنی کاربرد مفهوم عدل توزیعی نسبت به ثروت، دارایی، امتیازات و مزیت‌هایی که در یک جامعه انباشته شده است (صناعی و سهرابی، ۱۳۹۶: ۳۵-۳۴).

از عدالت اجتماعی در دفاع اقتصادی به عنوان عاملی مهم یاد شده است که طراحی الگوهای اقتصاد مقاومتی بدون عدالت اجتماعی امکان‌پذیر نیست. در این راستا مقام معظم رهبری (مدظله العالی) می‌فرمایند: «ما رونق اقتصادی کشور را بدون تأمین عدالت اجتماعی به‌هیچ‌وجه قبول نداریم و معتقد به آن نیستیم. کشورهایی هستند که شاخص‌هایشان خیلی خوب است، مطلوب است، رشد اقتصادی‌شان خیلی بالا است؛ لکن تبعیض، اختلاف طبقاتی، نبود عدالت در آن کشورها محسوس است؛ ما این را به

هیچ‌وجه منطبق با خواست اسلام و اهداف جمهوری اسلامی نمی‌دانیم. بنابراین یکی از مهم‌ترین شاخص‌های ما، شاخص عدالت اجتماعی است. باید طبقات محروم از پیشرفت اقتصادی کشور به معنای واقعی کلمه بهره‌مند بشوند. این مؤلفه‌ی اول» (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۹۲/۱۲/۲۰).

دفاع اقتصادی و تحریم اقتصادی (عامل تهدیدزا)

تأثیرگذاری تحریم‌های مختلف بر یک کشور یک امر حتمی نیست. بسیاری از تحریم‌ها هیچ دستاوردی برای مجریان خود نداشته است. مقابله صحیح و اصولی با تحریم‌ها و تعامل مناسب با وضعیت جدید که ناشی از وضع محدودیت‌های گوناگون است می‌تواند تهدیدهای موجود را به فرصت‌های کم نظیر تبدیل کند؛ به شرط این‌که مجامع علمی و نهادهای تصمیم‌گیری کشورمان شناخت دقیقی از توانمندی‌ها و همچنین ضعف‌ها به دست آورند، به‌طوری‌که با ایجاد هماهنگی و برنامه‌ریزی و اجرای مناسب آن بتوان بر اقتدار اقتصادی و سیاسی کشور افزود (قمری فرزاد، ۱۳۹۴: ۷).

تحریم‌های اقتصادی از مهم‌ترین عواملی بودند که اقتصاد یک کشور را نشانه گرفته است. در سالیان اخیر با هوشمندی رهبری انقلاب اسلامی، روند اقتصاد مقاومتی به‌عنوان راهکاری در تقابل با آن مطرح شد. ایشان در این مورد می‌فرمایند: «توانایی مقاومت در برابر عوامل تهدیدزا است که در این سیاست‌ها دیده شده و مورد ملاحظه قرار گرفته. همان‌طور که عرض کردم برخی از عوارض مؤثر بر اقتصاد کشورها تکانه‌های اقتصادی دنیا است که پیش می‌آید؛ مثل همان چیزی که در این سال‌ها پیش آمد و در برهه‌های دیگری پیش آمده که این تأثیر می‌گذارد بر روی کشورها. من یک وقتی گفتم، رئیس یکی از کشورهای آسیای جنوب شرقی آمد و با من ملاقات کرد؛ در آن دوره‌ای که در این منطقه آن شکست عجیب به وجود آمد؛ حرف او به من این بود، گفت شما فقط بدانید، ما در یک شب از یک کشور غنی تبدیل شدیم به یک کشور فقیر! یعنی اقتصاد غیرمقاوم این‌جوری است. پس یک عامل برای تأثیرگذاری بر روی اقتصادها همین تکانه‌های گوناگون اقتصادی دنیا است که سرریز می‌شود به کشورها، یک عامل بلاهای طبیعی است که پیش می‌آید، و یک عامل هم تکانه‌های تخصصی است؛ مثل تحریم‌ها و امثال تحریم‌ها. فرض بفرمایید که در مراکز تصمیم‌گیری، تصمیم‌گیری بشود روی قیمت نفت، یک‌وقت قیمت نفت را من باب مثال بیاورند به شش دلار، کما اینکه برای ما اتفاق افتاد؛ خیلی از این‌ها عادی نیست؛ این‌ها کارهای پیش‌بینی شده و مؤثر و به دنبال تصمیم‌گیری‌های مشخصی است که از مراکز دنبال می‌شود. بنابراین مؤلفه‌ی دوم، توانایی مقاومت

در برابر عوامل تهدیدزا است؛ به همین شرحی که عرض شد» (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۹۲/۱۲/۲۰).

دفاع اقتصادی و ظرفیت درون‌زا

با توجه به شرایط اقتصادی تحمیل شده بر ملت ایران از سوی دشمنان نظام جمهوری اسلامی، تکیه بر ظرفیت‌های داخلی از مهم‌ترین سیاست‌های اعمال شده می‌باشد. در این خصوص رهبر معظم انقلاب بیان می‌دارند: «نکته‌ی سوم در ارتباط با اقتصاد مقاومتی، تکیه بر ظرفیت‌های داخلی است که در این سیاست‌ها دیده شده؛ من بعد راجع به این ظرفیت‌ها، باز مختصری توضیح خواهم داد: چه ظرفیت‌های علمی، چه انسانی، چه طبیعی، چه مالی، چه جغرافیایی و اقلیمی. ما ظرفیت‌های مهمی داریم؛ یعنی در این سیاست‌های اقتصاد مقاومتی تکیه‌ی اصلی بر روی ظرفیت‌های داخلی است، که بسیار هم گسترده است. نه به این معنا که ما چشم‌مان را به روی امکانات بیرون کشور می‌بندیم؛ نه، حتماً استفاده می‌کنیم، استفاده‌ی حداکثری هم می‌کنیم، متها نگاه ما، تکیه‌ی ما، اعتماد ما بیشتر بر روی مسائل داخلی است؛ تمرکز ما روی امکانات داخلی کشور و داشته‌های درونی کشور است» (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۹۲/۱۲/۲۰).

دفاع اقتصادی و مدیریت جهادی

به‌منظور نهادینه کردن فرهنگ و مدیریت جهادی در جامعه کنونی ما علاوه بر لزوم شناخت دقیق اصول و مبانی آن نیاز به مدیرانی داریم که به صورت پایه‌ای با اصول فرهنگ و مدیریت جهادی آشنا شده و آموزش دیده باشند و ابزارها و عناصر مورد نیاز در وجود این مدیران نهادینه و عجين شده باشد. در این صورت است که می‌توانیم با درصد بالایی از اطمینان از مواهب و دستاوردهای فرهنگ و مدیریت جهادی در کشور برخوردار گردیم (قلی‌پورارکمی، ۱۳۹۲: ۱). مدیریت جهادی همانگونه که از نامش پیداست نیازمند حرکتی جهادی در عرصه‌های مختلف است و این تنها به دست مدیران حل نخواهد شد بلکه با استفاده از راهکارها و استراتژی‌هایی که مدیران در سطح کلان تعریف کرده و مردم و مسئولان همت خود را مصروف عمل به آنها می‌کنند، به مرحله عمل و پیاده‌سازی خواهد رسید (حسین‌پور و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۰۱-۱۰۰). از دیگر مباحث در سیاست‌های اقتصادی و به‌طور خاص، دفاع اقتصادی مطرح می‌شود،

رویکردی جهادی است. مقام معظم رهبری (مدظله العالی) مدیریت، جهادی و حرکت مجاهدانه را در دفاع اقتصادی ارزشمند شمرده و می‌فرماید: «همت جهادی، مدیریت جهادی. با حرکت عادی نمی‌شود پیش رفت؛ با حرکت عادی و احیاناً خواب‌آلوده و بی‌حساسیت نمی‌شود کارهای بزرگ را انجام داد؛ یک همت جهادی لازم است، تحرک جهادی و مدیریت جهادی برای این کارها لازم است. باید حرکتی که می‌شود، هم علمی باشد، هم پر قدرت باشد، هم با برنامه باشد، و هم مجاهدانه باشد. من در جلسه‌ای که با رؤسای محترم سه قوه برای همین مسئله در هفته‌های گذشته داشتیم، مطرح کردم. خوشبختانه آقای رئیس‌جمهور با قاطعیت به من گفتند که آن کسانی که در دولت مسئول پیگیری این کارها هستند، تصمیم‌شان بر همین حرکت جدی و مجاهدانه است؛ خوب، این خیلی خوب است؛ یعنی این لازم است، بدون این نمی‌شود پیش رفت» (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۹۲/۱۲/۲۰).

دفاع اقتصادی و خودکفایی

استقلال اقتصادی و دستیابی به مرز قابل قبولی از خودکفایی یکی از آرمان‌های جوامع مختلف در طول تاریخ بوده است. این مهم پس از جنگ جهانی دوم و شدت گرفتن رقابت‌های اقتصادی عرصه بین‌المللی بیش از پیش مورد توجه قرار گرفته و تلاش جدی‌تری برای تحقق آن به عمل آمده است، به طوری که می‌توان گفت یکی از آرمان‌های رهبران سیاسی و ملی کشورهای جهان بوده است. (احمدی، ۱۳۹۷: ۴۵-۳۲).

تحریم‌های اقتصادی، عدم اتکا به جوانان تحصیلکرده و عدم تمرکز به تولیدات داخلی در تمام زمینه‌ها فشارهای اقتصادی فراوانی را به یک ملت و دولت وارد می‌سازد. لذا جهت برطرف نمودن و یا کاهش این فشارها و اجرای صحیح سیاست‌های اقتصاد مقاومتی، می‌توان به عامل خودکفایی بیشتر اشاره نمود. اهمیت این موضوع در سخنان مقام معظم رهبری (مدظله العالی) حکایت از این امر دارد: «امنیت اقلام راهبردی و اساسی است؛ در درجه‌ی اول غذا و دارو. باید تولید داخلی کشور طوری شکل بگیرد که کشور در هیچ شرایطی، در زمینه‌ی تغذیه و در زمینه‌ی دارو دچار مشکل نشود؛ این یکی از مؤلفه‌های اساسی در این سیاست‌هایی است که ابلاغ شده. باید خودکفا باشیم، بایستی زمینه‌های کاملاً کفایت‌کننده مورد توجه قرار بگیرد» (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۹۲/۱۲/۲۰).

دفاع اقتصادی و اصلاح الگوی مصرف

در سال‌های اخیر عرصه اقتصاد کشور شاهد رویارویی با گفتمانی جدید در حوزه اقتصادی با عنوان «اقتصاد مقاومتی» است. اکنون اقتصاد کشورمان هم از فضای جهانی تأثیر می‌پذیرد و هم به دلیل قدرتی که در حوزه‌های مختلف علمی، سیاسی و انرژی کسب کرده است، بر آن اثر می‌گذارد. مصرف درست و ضایع نکردن مال یکی از دغدغه‌های همیشگی رهبر معظم انقلاب در جامعه اسلامی است. ایشان مصرف‌گرایی را همچون خوره‌ای می‌دانند که غرب به جان جوامع دنیا از جمله کشور ما انداخته است تا نظام اجتماعی را آسیب‌پذیر سازد. برای پرهیز از مصرف‌زدگی، همه شهروندان بکشند (رضوی و مهرزاد، ۱۳۹۲: ۲). بر این اساس ایشان می‌فرمایند: «مسئله‌ی صرفه‌جویی، پرهیز از ریخت‌وپاش، پرهیز از اسراف، پرهیز از هزینه‌گردهای زائد. البته در این زمینه خطاب اول من متوجه به مسئولان است؛ مسئولان نه فقط در زندگی‌های شخصی خودشان - که حالا آن یک مسئله‌ی درجه‌ی دو است، بلکه در درجه‌ی اول و در حوزه‌ی مأموریت خودشان باید بجد از ریخت‌وپاش پرهیز کنند. اگر چنانچه این شد یعنی ما مسئولین کشور به این اصل پایبند بودیم، آن وقت این روحیه، این خصلت، این اخلاق، سرریز خواهد شد به مردم. ما امروز در بین مردم و کسانی که دستشان به دهانشان میرسد هم اسراف زیاد می‌بینیم، در خیلی از موارد اسراف وجود دارد؛ خطاب هم می‌کنیم به مردم. الگوی مصرف، یک الگوی حقیقتاً عاقلانه، مدبرانه، اسلامی باشد. ما به مردم نمی‌گوییم که ریاضت بکشند؛ این جور گاهی بعضی القا می‌کنند. بعد از آنکه سیاست‌های اقتصاد مقاومتی ابلاغ شد، هنوز مرکب آن خشک نشده، یک عده‌ای شروع کردند که "اینها دارند مردم را به ریاضت دعوت می‌کنند!" نه، به هیچ وجه این جور نیست، بلکه به عکس است؛ ما معتقدیم که اگر این سیاست‌ها اعمال بشود، وضع مردم بهتر خواهد شد، طبقات ضعیف گشایش پیدا خواهند کرد» (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۹۲/۱۲/۲۰).

نتیجه‌گیری

یکی از عمده‌ترین اهداف دشمنان جمهوری اسلامی ایران از تحمیل و اجرای تحریم‌های اقتصادی، تغییر در نظام حکومتی کشور است. در واقع این کشورها، با تحت‌الشعاع قرار دادن توان بالقوه و بالفعل نظامی آن کشور و با اجرای تحریم‌های مبادلاتی، مالی و بانکی، حوزه حمل و نقل و علمی و تکنولوژی به‌دنبال اثرات سیاسی و اقتصادی حاصل از تحریم‌ها و در نهایت شکست

اقتصادی آن کشور هستند.

در اندیشه مقام معظم رهبری (مدظله العالی)، قدرت نرم در نظام دفاعی اقتصادی با رویکرد اقتصاد مقاومتی متضمن پایداری کشور در مقابل تهدیدها و توطئه‌های دشمنان بوده و مسئولان نظام می‌توانند با تدوین و اجرای صحیح برنامه‌های مبتنی بر یک نظام دانش‌بنیان پویا با تکیه بر تولید داخلی و برنامه محوری بر مشکلات فائق آیند. در این راستا، تهدیدهای استکبار جهانی علیه ملت ایران بیشتر به صورت جنگ سخت و نرم اقتصادی نمود کرده است و اهمیت دفاع اقتصادی و اندیشه قدرت نرم اقتصادی با رویکرد اقتصاد مقاومتی توسط مقام معظم رهبری (مدظله العالی) به مسئولان تأکید شده است. سیاست‌های اقتصاد مقاومتی مطرح شده از سوی مقام معظم رهبری و نخبگان علمی مجموعه‌ای از مؤلفه‌ها را در بر دارد.

از مهم‌ترین مولفه‌های قدرت نرم اقتصادی در اندیشه مقام معظم رهبری به موارد عدالت اجتماعی، تحریم اقتصادی (عامل تهدیدزا)، ظرفیت درون‌زا، مدیریت جهادی، خودکفایی و اصلاح الگوی مصرف اشاره نمود که بررسی تمام این موارد با یکدیگر می‌تواند سودمندی مطلوب در دفاع اقتصادی را به همراه داشته باشد.

منابع

- احمدی، علی محمد (۱۳۹۷). رهایی از اقتصاد وابسته (خودکفایی) راهبرد امام خمینی (س) در عرصه اقتصاد. مجموعه مقالات بررسی اندیشه‌های اقتصادی امام خمینی (س)، پرتال امام خمینی.
- بختیاری، ایرج (۱۳۹۵). تأثیر مولفه‌های دفاع اقتصادی کشور بر دفاع همه‌جانبه. راهبرد دفاعی. ۱۴(۵۴)، ۹۳-۱۲۴.
- بهداروند، محمد مهدی (۱۳۸۴). انقلاب ساختار ساز. پگاه حوزه. شمار یکصد و شصت و یک.
- بیانات مقام معظم رهبری در دیدار فرماندهان سپاه پاسداران انقلاب اسلامی با رهبر انقلاب ۱۳۹۵/۰۶/۲۸.
- بیانات مقام معظم رهبری در جلسه تبیین سیاست‌های اقتصاد مقاومتی ۱۳۹۲/۱۲/۲۰.
- بیانات مقام معظم رهبری در دیدار رئیس جمهور و اعضای هیئت دولت ۱۳۹۱/۶/۲.
- بیانات مقام معظم رهبری در دیدار کارگزاران نظام ۱۳۹۱/۵/۳.
- بیانات مقام معظم رهبری در دیدار کارگزاران نظام ۱۳۸۲/۵/۱۵.
- بیانات مقام معظم رهبری در دیدار اعضای هیأت علمی کنگره امام خمینی (ره)، ۱۳۷۸/۱۱/۰۴.
- حسین پور، داوود؛ رضائی منش، بهروز و محمدی سیاهبومی، حمیدرضا (۱۳۹۵). رابطه مدیریت جهادی و استراتژی اقتصاد مقاومتی. پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی، ۲۴(۷۹)، ۹۹-۱۲۲.
- حسینی، سید شمس‌الدین و احمدی، حسین (۱۴۰۰). دیپلماسی دفاع اقتصادی ج.ا. ایران برای مقابله و کاهش اثرات تحریم‌های اقتصادی، اقتصاد دفاع، ۶(۲۰)، ۶۹-۴۷.
- حیدری، محمدرضا و درخشان، مرتضی (۱۳۹۴). تحلیل و اولویت‌بندی دفاع اقتصادی در شرایط تهدید اقتصادی. آفاق امنیت. ۸(۲۹)، ۱۷۰-۱۳۵.
- دری نجف آبادی، قربانعلی (۱۳۷۴). اسلام، انسان، بهره‌وری، مرکز آموزش مدیریت دولتی، تهران: نشر ضریح.
- رضوی، مهسا و مهرزاد، ندا (۱۳۹۲). اقتصاد مقاومتی و ملزومات دستیابی به آن؛ رهیافت اصلاح الگوی مصرف. همایش سبک زندگی در اقتصاد مقاومتی.
- سمیعی نسب، مصطفی (۱۳۹۳). دیپلماسی اقتصادی، راهبرد مقابله با تحریم‌های اقتصادی در منظومه اقتصاد مقاومتی. آفاق امنیت. ۷(۲۵)، ۱۱۵-۱۴۷.

سیف، اله‌مراد؛ شیخ، علیرضا و بهدادفر، محمد رسول (۱۳۹۸). الگوی عدالت اقتصادی در چارچوب اقتصاد مقاومتی جمهوری اسلامی ایران، مطالعات دفاعی استراتژیک. ۱۷(۷۸)، ۲۲۸-۲۰۳.

شریفی، احمدحسین (۱۳۸۹). جنگ نرم، چاپ اول، قم: موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره). شمس، ولی؛ آزادی‌نژاد، علی و هم‌متی، فاضل (۱۳۹۱). بررسی بهره‌وری و مولفه‌های اقتصاد مقاومتی از دیدگاه قرآن، عترت و مقام معظم رهبری. همایش ملی فرهنگ‌سازی اصلاح رفتارهای اقتصادی در ایران امروز.

صناعی، فریناز و سهرابی، طهمورث (۱۳۹۶). اقتصاد مقاومتی ضرورت تحقق عدالت اجتماعی از منظر مدیریت اسلامی. پویش در آموزش علوم انسانی، سال دوم، شماره هفتم. قلی‌پور ارکمی، علی (۱۳۹۲). ارائه الگویی برای پرورش و تربیت و آموزش مدیران جهادی با تأکید بر طراحی ساختار نظام آموزشی. اولین کنفرانس ملی جایگاه مدیریت و حسابداری در دنیای نوین کسب و کار، اقتصاد و فرهنگ.

قمری فرزاد، فرهاد (۱۳۹۴). مدیریت تحریم‌های اقتصادی با تأکید بر اقتصاد مقاومتی. اولین کنفرانس مدیریت و کارآفرینی در شرایط اقتصاد مقاومتی. میرمعزی، سیدحسین (۱۳۷۸). نظام اقتصادی اسلام (اهداف و انگیزه‌ها)، تهران، مؤسسه فرهنگی دانش و اندیشه معاصر، چاپ اول.

نای، جوزف اس (۱۳۹۰). آینده قدرت، ترجمه سیدرضا مراد صحرائی، تهران، حروفیه.

Nye, Joseph S. (2004). The Benefits of Soft Power”, Until Recently the Dean of Harvard’s Kennedy School.